

AVİM

Araştırma

Makalesi

No:
4

Teoman Ertuğrul TULUN

*Analist, Avrasya İncelemeleri Merkezi
(AVİM)*

DOI: 10.31219/OSF.IO/J3UY4

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

Giriş

Soykırım terimi, hukuki bir kavramı yansıtmaktadır. Yahudi kökenli Polonyalı Avukat Raphael Lemkin, bu terimi 1944 yılında kullanmıştır. Lemkin'in soykırım terimini kullandığı dönem, II. Dünya Savaşı dönemine rastlamaktadır. Polonya'nın Nazi Almanyası tarafından işgalini takiben İsveç üzerinden ülkeyi terk eden Lemkin, 18 Nisan 1941 tarihinde ABD'ne gitmiş ve Kuzey Carolina'daki Duke Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'ne katılmıştır. Duke Üniversitesi Lemkin'i, Hukuk Fakültesi'nde karşılaştırılmalı hukuk dalında öğretim üyesi olarak atamıştır.

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

Lemkin, Haziran 1942'de Savaş Ekonomisi Kurulu ve Vaşington'daki Dış Ekonomi Yönetimi tarafından baş danışman olarak istihdam edilmiş ve 1944 yılında ABD Savaş Bakanlığı'nda uluslararası hukuk uzmanı olarak görevlendirilmiştir.¹

Lemkin, en önemli çalışması olan “*Axis Rule in Occupied Europe* (İşgal Altındaki Avrupa'da Mihver Güçlerinin Yönetimi)” isimli kitabını, 1942 yılında yazmaya başlamıştır. Çalışmasında, Nazi Almanya'sı ile diğer Mihver kuvvetlerinin, özellikle Polonya ve Sovyetler Birliği'ndeki, işgal politikasını esas almıştır. Lemkin'e göre, Almanya “onsekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen uluslararası hukuk kuralları ve geleneklerini” görmezden gelerek, kanunlarını “Alman ulusu için faydalı ve gerekli olanın” hukuki düzen olması temeline dayanarak inşa etmiştir.² Lemkin “Alman hukukunun, işgal edilen topraklardaki nüfusa boyun eğdirmek amacıyla, bir baskı aracı olarak kullanıldığını” ileri sürmüştür. Ayrıca, bazı biyografi yazarları, Almanya'nın Rusya'yı işgalini takiben, seyyar infaz birlikleri olan “*Einsatzgruppen*”in Bialystok'ta 27 Haziran'da 2.000 Yahudi ve Lviv'de 7.000 Yahudi ... (ve) yılsonu itibariyle, Romanyalı müttefikleriyle beraber 600.000 Yahudi'yi öldürmüş olduklarını” belirtmiştir. Bu yazarlar, Yahudilere yönelik söz konusu zulmün, Lemkin'in soykırım kavramını oluşturmasında derin bir etkisi olduğunu iddia ederler.³ “*Axis Rule in Occupied Europe*” başlıklı kitabı için Vaşington'daki *Carnegie Uluslararası Barış Vakfı (CEIP)* Lemkin'e bir yıl boyunca ofis, daktilo hizmeti, araştırma ve yazım/yayım desteği sağlamıştır.⁴

Lemkin ile CEIP arasında mali anlaşmazlıklar sonrasında, “*Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation. Analysis of Government. Proposals for Redress*” isimli kitap Vaşington'da 1944 yılına doğru yayınlanmış olmakla beraber önsözü bir yıl öncesini, 15 Kasım 1943 tarihini yansıtmaktadır. Kitap neredeyse yediyüz sayfadan oluşmaktadır. Kitabın bir bölümünde Lemkin, işgal yasalarını, Almanlar tarafından ele geçirilen yerlerdeki halkları boyun eğdirmek için geliştirilen yöntemler açısından analiz etmiştir. Kitabın bazı kısımlarında, işgal yasalarının etkilerini ülkeler temelinde, Arnavutluk, Avusturya, Baltık ülkeleri olan Litvanya, Letonya ve Estonya, Belçika, eski Çekoslovakya, Fransa, Danimarka, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Norveç ve Polonya açılarından incelemiştir. Kitabın yarısı, Alman kararnamelerinin İngilizce tercümelerini içermektedir. Lemkin'in temel anlayışı, söz konusu işgal düzenlemelerinden, Almanların, kitlesel katliamlara ve diğer kültürlerin sindirilmelerine sebep olacak şekilde Avrupa'yı ırksal hatlarla yeniden düzenlemeyi amaçladığı sonucunun çıktığı yönündedir. Lemkin, işgal edilen Avrupa'nın, Batı Polonya, Lüksemburg ve Yugoslavya'nın bazı bölgelerinin de dahil olduğu geniş alanlarının İmparatorluğa (*Reich*) dahil edildiğini, Doğu'daki bazı alanların ise, “Hayat Alanı (*Lebensraum*)” ve sömürgeleştirilmek üzere ayrıldığını ileri sürmüştür. Lemkin, bu politikanın, uluslararası hukuka aykırı olduğunu; başka bölgelerden getirilen Alman sömürgecilerin işgal altındaki ülkelerde oluşturulan yeni bölgelere yerleştirilmesi, ticari işletme sahiplerinin tasfiyesiyle yerlerine Almanların ikame edilmesi ve böylece yerel halkların toplu biçimde sınır dışı edilmesi şeklinde uygulandığını iddia etmiştir. Bu uygulama sonucunda, Polonya, Ukrayna ve Rusya'nın bazı bölgeleri hammadde, gıda ve işgücü açısından sömürüye uğramıştır.⁵

1 Samantha Power, *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide* (New York: HarperCollins, 2007), böl. 2.

2 J. Cooper, *Raphael Lemkin and the Struggle for the Genocide Convention*, 2008th edition (Basingstoke England ; New York: Palgrave Macmillan, 2008), 53.

3 Cooper, 45,54.

4 Cooper, 54.

5 Cooper, 56.

“*Axis Rule in Occupied Europe*” isimli kitabın özü, soykırımı değerlendiren “*Genocide- A New Term and New Conceptions for Destruction of Nations (Soykırım- Yeni bir terim ve ulusların yıkımına dair yeni görüşler)*” başlıklı on birinci bölümde yer almaktadır. Lemkin, “soykırım” kavramıyla “bir ulusun veya etnik grubun imha edilmesini” kast ettiğini açıklamıştır. Lemkin ayrıca, ortaya attığı terimin “modern gelişimi içinde eski bir uygulamaya işaret ettiğini, eski Yunancada *genos* (ırk, kabile) ve Latince *cide* (öldürme) kelimelerinden türetildiğini ve böylece terimin oluşumunda tiranın/zalimin öldürülmesi, cinayet, çocuk cinayeti vb. gibi kelimelere karşılık geldiğini” belirtmiştir.⁶ Son olarak Lemkin, kitabının IX. bölümünün sonunda yer alan “*Recommendations for the Future (Gelecek için Tavsiyeler)*” başlığı altında soykırımın, uluslararası hukukta bugünkü (1944’lerden bahsediyor) ve gelecekteki yerinin, mevcut savaştaki, İkinci Dünya Savaşı’ndaki Alman uygulamaları bakımından gözden geçirmesini ve değerlendirilmesini önermiştir.

Lemkin’in Nürnberg sanıklarına 1 Ekim 1946 tarihinde verilen cezalardan derin bir hayal kırıklığı duyduğu akademik kaynaklarda belirtilmektedir. Yargıcın, verdiği karara soykırım kavramını dahil etmemesi onu özellikle rahatsız etmiştir. 1946 baharında Lemkin, “*Axis Rule in Occupied Europe*” çalışmasında kullandığı soykırım terimine dair ilk önerilerini değiştirmiş, soykırımı önlemek için yeni kurulan Birleşmiş Milletler’in himayesinde bir sözleşmenin kaleme alınmasını ve bu sözleşmenin Birleşmiş Milletler aracılığıyla uygulamaya konulmasını savunmuştur. Bu tür önerileriyle ilgili akademik yazılar, Fransa’da etkin *Revue Internationale de Droit Penal* isimli dergi ile *Bulletin de la Commission Internationale penale et penitentiaire*, Belçika ile Norveç hukuk dergilerinde yayımlanmıştır. Lemkin, Uluslararası Hukuk Birliği’nin Ağustos 1946’daki Cambridge konferansına da konuşma yapmış ve aynı önerisini vurgulamıştır.⁷

Nihai ateşkesten bir yıl sonra 11 Aralık 1946 tarihinde BM Genel Kurulu oy birliğiyle, “soykırım suçunun cezalandırılmasının uluslararası bir mesele” olduğuna dair bir kararı kabul etmiş; “soykırımın, uluslararası hukuka göre, medeni dünyanın kınadığı bir suç olduğunu, sorumluları ve suç ortakları ister özel şahıs, ister kamu görevlisi, ister devlet adamı olsun, suçun dini, ırksal, siyasi veya başka herhangi bir nedenle işlenmiş olup olmadığına bakılmaksızın cezalandırılması” gerektiğini teyit etmiştir. Kararda ayrıca, Ekonomik ve Sosyal Konsey’den “Genel Kurul’un bir sonraki olağan oturumuna sunulmak üzere, soykırım suçuna ilişkin bir sözleşme taslağı hazırlamak amacıyla gerekli çalışmaları yürütmesi” istenmiştir.⁸

Bunu takip eden dönemde, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiştir.⁹ Bu açıdan Soykırım Sözleşmesi¹⁰, soykırım suçunu belirli ilkelere göre tanımlayan/sistemleştiren bir uluslararası hukuk belgesidir. Bu bağlamda, Soykırım Sözleşmesi aynı zamanda ilk insan hakları sözleşmesi olup, uluslararası toplumun İkinci Dünya Savaşı sırasında işlenen zulümlerden sonra ‘bir daha asla tekerrür etmeyeceği’ taahhüdüne işaret

6 Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, 2nd edition (Clark, N.J: The Lawbook Exchange, Ltd., 2008), 79.

7 Cooper, *Raphael Lemkin and the Struggle for the Genocide Convention*, 78.

8 UN General Assembly, “The Crime of Genocide” (UN General Assembly, 11 Aralık 1946), A/RES/96, <https://www.refworld.org/docid/3b00f09753.html>.

9 United Nations, “United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Legal Framework, The Genocide Convention” (United Nations, 09 Aralık 1948), A/RES/3/260, <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>.

10 United Nations, “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide” (UN General Assembly, 09 Aralık 1948), <https://www.refworld.org/docid/3ac6b3ac0.html>.

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

etmektedir. Ayrıca Sözleşmenin kabulü, uluslararası insan hakları ve uluslararası ceza hukukunun geliştirilmesine yönelik önemli bir adım teşkil etmiştir. Soykırım Sözleşmesi'ne göre soykırım fiili, hem savaş zamanında hem de barış zamanında gerçekleşebilecek bir suçtur. Sözleşmede ortaya konan soykırım suçunun tanımı, 1998 tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Statüsü de dahil olmak üzere, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde geniş ölçüde benimsenmiştir. Özellikle Sözleşme Taraf Devletlere, ilgili yasaları çıkarmak ve “ister anayasal olarak sorumlu yöneticiler, kamu görevlileri, ister özel kişiler olsunlar” (Madde IV) failleri cezalandırmak da dahil olmak üzere, soykırım suçunu önlemek ve cezalandırmak için önlemler alma yükümlülüğünü vermektedir. Soykırım yasağının yanı sıra, söz konusu yükümlülük, uluslararası teamül hukukunun bir normu olarak da kabul edilmiş olduğundan, Soykırım Sözleşmesini onaylamış olsun ya da olmasın, tüm Devletler için bağlayıcıdır.¹¹

Soykırım Sözleşmesi 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹² Sözleşmenin 42 imzacısı ve 152 tarafı mevcuttur. BM kayıtlarına göre Türkiye, Soykırım Sözleşmesi'ne 31 Temmuz 1950 tarihinde katılmıştır. Söz konusu kayıtlar uyarınca, Türkiye Sözleşme'ye taraf olurken çekince koymamıştır. BM kayıtları, Sözleşme'ye en uzun çekince koyan ülkelerden birinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğunu göstermektedir. Kayıtlara göre ABD, iki çekince koymuş ve sözleşmeye ilişkin anlayışını yansıtan uzun bir açıklama yapmıştır. ABD çekincelerinden biri şu şekildedir: “Sözleşmedeki hiçbir husus, Amerika Birleşik Devletleri'nin yorumuna uygun biçimde, ABD Anayasası'nın yasakladığı bir eylemi veya mevzuatı zorunlu kılamaz veya bu yönde yetki veremez.” ABD'nin çekinceleri ve anlayışı, kolay başvuru için aşağıdaki onüç numaralı dipnotta tam metin olarak sunulmuştur.¹³

Diğer taraftan, akademik kaynaklarda Lemkin'in, Türkiye'nin Soykırım Sözleşmesi'ni onaylayan ilk yirmi ülke arasında yer almasına fazlasıyla önem verdiği belirtilmektedir. Bahis konusu kaynaklar Lemkin'in, bu amaçla Türkiye'nin Washington Büyükelçiliği Müsteşarı Adnan Kural ile görüşüğünü ve konuyla ilgili düşüncelerini aktardığını kaydetmektedir. Kaynaklar ayrıca, Lemkin'in daha sonra Türkiye'nin BM Daimi Temsilcisi Büyükelçi Selim Sarper ile de aynı konuda görüşüğünü ve sonrasında bu görüşmeye anılarında yer verdiğini yazmaktadır. Akademik bir kaynak bu konuyu şu şekilde yansıtmaktadır:

11 United Nations, “United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Legal Framework, The Genocide Convention”.

12 United Nations, “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide : Chapter IV Human Rights” (United Nation, 09 Aralık 1948), 12 January 1951, No. 1021, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=IV-1&chapter=4&clang=_en.

13 ABD Çekinceleri:

“(1) Sözleşme'nin IX. maddesine istinaden, Amerika Birleşik Devletleri'nin taraf olduğu herhangi bir ihtilafın bu madde uyarınca Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisine sunulabilmesinden önce, her davada Amerika Birleşik Devletleri'nin özel rızası gerekmektedir.

(2) Sözleşmedeki hiçbir husus, Amerika Birleşik Devletleri'nin yorumuna uygun biçimde, ABD Anayasası'nın yasakladığı bir eylemi veya mevzuatı zorunlu kılamaz veya bu yönde yetki veremez.”

Anlayış:

“(1) Madde II'de geçen “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak niyetiyle” ifadesi, Madde II'de yer verildiği şekilde ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubun azımsanmayacak bölümünü veya tamamını ortadan kaldırmaya yönelik belirli bir niyeti kastetmektedir.

(2) Madde II (b)'deki ‘zihinsel zarar’ terimi, uyuşturucu, işkence veya benzeri yöntemler yoluyla zihinsel yetilerin kalıcı olarak bozulması anlamına gelmektedir.

(3) Madde VII'de yer alan, bir devletin yasalarına ve yürürlükteki anlaşmalarına göre iadeyi kabul etme taahhüdü, yalnızca hem talep eden hem de talepte bulunulan devletin yasalarına göre suç teşkil eden fiilleri kapsamakta ve VI. Madde'deki hiçbir unsur, bir devletin dışında işlenen fiillerden dolayı vatandaşlarından herhangi birini kendi mahkemelerinde yargılama hakkını etkilememektedir.

(4) silahlı çatışmalar sırasında II. Maddenin gerektirdiği belirli niyet olmaksızın işlenen fiiller, bu Sözleşme'de tanımlandığı şekilde soykırımı oluşturmak için yeterli değildir.

(5) Sözleşmenin VI. maddesinde atıfta bulunulan uluslararası bir ceza mahkemesine ilişkin olarak Amerika Birleşik Devletleri, bu tür herhangi bir mahkemeye katılımını, yalnızca Senato'nun tavsiye ve rızasıyla, özellikle bu amaç için yapılmış bir antlaşma ile gerçekleştirme hakkını saklı tuttuğunu beyan eder.” Kaynak: United Nations.

“Anılarında Lemkin, 1949 Kasım ayında, Türk büyükelçiliğinde görevli genç bir memur tarafından dostane şekilde karşılanmış olmasından bahsetmesine karşın, asıl önemli olan toplantı ertesi gün gerçekleşmiştir. Lemkin, Türkiye’nin Birleşmiş Milletler nezdindeki Büyükelçisi Selim Sarper’i ziyaret etmiş, önceki görüşmesinin özetini tekrarlamış, Büyükelçi’den, sözleşmenin acilen onaylanmasının teşviki amacıyla, hükümetine bir telgraf gönderme sözü almıştır. 4 Mayıs 1950 tarihinde Lemkin, Sarper’e şunları yazmıştır: ‘Türkiye Parlamentosu’nun Soykırım Sözleşmesi’ni, dağılma öncesinde, 29 Mart tarihinde onayladığı haberini ofisinizden aldım... Liderliğiniz ve ayrıca bana gösterdiğiniz yüksek nezaketten ötürü size içtenlikle teşekkür ederim.’”¹⁴

Yukarıda kısaca anlatıldığı üzere, Lemkin’in gündeme taşıdığı ve uluslararası suç haline getirmeye çalıştığı soykırım kavramı, hukuken bağlayıcılığı olan Soykırım Sözleşmesi’nin kabul edilmesiyle tamamen hukuki bir zemine oturtulmuştur. Bu çerçevede, soykırım ne siyasi mülahazalara ne de keyfi taleplere konu olabilecek bir kavramdır. Diğer bir deyişle, Soykırım Sözleşmesi aşındırılmamalı ve katı bir hukuki tanım bulunan soykırım terimi gelişigüzel bir şekilde kullanılmamalıdır.¹⁵ Ancak, ne yazık ki, anlattıklarımızın tam tersini yapmak isteyen bazı yetkililerin son dönemde, özellikle Balkanlarda, Soykırım Sözleşmesi’ni aşındıracak nitelikte tehlikeli açıklamalarda bulduklarını ve soykırım kavramını farklı boyutlara dönüştürmek istediklerini gözlemledik.

Hırvatistan Cumhurbaşkanı’nın Srebrenitsa Soykırımı’nın önemini azaltan açıklamaları

Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanoviç, bazı basın haberlerine göre, ahiren Hırvatistan’ın *Vis* adasının *Komija* şehrinde basına açıklama yaparken, Srebrenitsa’yı bir soykırım olarak görüp görmediği sorusuna cevaben, şu yanıtı vermiştir:

“Evet diyorum, ancak bu durumda bazı daha ağır suçlar için başka bir isim yaratmamız gerekecektir. Başka insanların fedakârlıklarına saygı duyuyorum, fakat her şey aynı değildir. Eğer her şey soykırım niteliğinde ise, Nazilerin ve Alman mekanizmasının II. Dünya Savaşı’nda Yahudilere karşı gerçekleştirdiği faaliyetler için başka bir terim bulmamız gerekecektir. Bu Holokost’tur, fakat ayrıca soykırımdır. Her kurban aynı değildir, görecelilik söz konusudur.”¹⁶

Bu açıklamalara ek olarak Milanoviç, “*Index.hr*” isimli Hırvat internet gazetesi gazetesinde, *Vukovar* ve *Ovcara*’ya da değinmiş ve “Vukovar soykırım mıdır? Hırvatistan’da asla soykırım

14 Cooper, söz konusu görüşmelere ilişkin iki kaynağa atıfta bulunmaktadır: “Lemkin, *Autobiography*, chapter entitled ‘Climbing a Mountain Again’, ss. 31–2; Raphael Lemkin to Selim Sarper, 4 Mayıs 1949, Lemkin Papers, Box 1/15 American Jewish Archives.” Kaynak: Cooper, *Raphael Lemkin and the Struggle for the Genocide Convention*, 184,312.

15 Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, “No: 410, 9 December 2021, Press Release Regarding the International Day of Commemoration and Dignity of the Victims of the Crime of Genocide and of the Prevention of This Crime” (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 09 Aralık 2021), Press Release No: 410, https://www.mfa.gov.tr/no_410_soykirim-sucu-magduklarini-anma-ve-onurlandirma-ve-bu-sucun-onlenmesi-uluslararası-gunu-hk.en.mfa.

16 Mustafa Talha Öztürk, “Croatian President Makes Controversial Statements on Srebrenica Genocide”, *Anadolu News Agency*, 09 Aralık 2021, blm. Europe, <https://www.aa.com.tr/en/europe/croatian-president-makes-controversial-statements-on-srebrenica-genocide/2442617>; “Croatian President Condemned for Downplaying Srebrenica Genocide”, *TRT World*, 07 Aralık 2021, blm. News/Magazine, <https://www.trtworld.com/magazine/croatian-president-condemned-for-downplaying-srebrenica-genocide-52403>; Sven Milekic, “Shooting from the Hip, Croatian President Makes Play for New Base”, *Balkan Insight*, 09 Aralık 2021, blm. Opinion, <https://balkaninsight.com/2021/12/09/shooting-from-the-hip-croatian-president-makes-play-for-new-base/>; Zeljko Trkanjec, “Bosniak Leader in Croatia: President’s Srebrenica Statement Crossed a Red Line – EURACTIV.Com”, *Euractiv*, 06 Aralık 2021, blm. The Capitals, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bosniak-leader-in-croatia-presidents-srebrenica-statement-crossed-a-red-line/.

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

olduğunu söylemiyoruz, çünkü muhtemelen bir kriterimiz var. Ama Vukovar sistematik biçimde iki ayda tahrip edilmişti. Hem şehir, hem de halkı. Hedef, Hırvatlar ve bodrumlarda Hırvatlarla birlikte kalan bazı Sırlardı. Son olarak Ovcara, soykırım hakkında konuşulacak unsurlar var mı?”¹⁷ açıklamasında bulunmuştur. *Euractiv* haber ağına göre, Zoran Milanović şunları söylemiştir: “Soykırımlar ve soykırımlar vardır. Yahudi halklarına karşı soykırım vardır, Ruanda’da vardır, Srebrenitsa’da soykırım vardır, v.b., soykırım olarak tanımlanan bir olay vardır ve soykırımın kapsamı çok geniştir, II. Dünya Savaşı’nda soykırım vardır, Jasenovac vardır¹⁸... Her şey aynı değildir, her kurbanın da aynı olmadığı gibi. Her şeyin aynı olduğunu söylemek en iyisidir. Hayır, böyle değildir.”¹⁹

*Balkan Araştırmacı Gazetecilik Ağı’nın (Balkan Investigative Reporting Network-BIRN)*²⁰ Güneydoğu Avrupa’dan haber, analiz, yorum ve araştırmaya odaklanan *Balkan Insight* isimli internet sitesi, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanović’in yaptığı bu açıklamayı, “dobra dobra konuşmak” başlığı altında yansıtmış ve analiz etmiştir. Sözkonusu başlıkla oldukça uyumlu bir içeriğe sahip olan bu açıklamaları incelemeden önce, Zoran Milanović’in biyografisi hakkında bilgi edinmenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Resmi biyografisine göre Zoran Milanović, Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. 1998 yılında, Brüksel’deki Flam Üniversitesi’nden (*Flemish University-V.U.B.*) Avrupa Birliği Hukuku alanında yüksek lisans derecesi almıştır. Mesleki kariyerine Zagreb Ticaret Mahkemesi’nde stajyer olarak başlamış ve 1993 yılında Hırvatistan Dışişleri Bakanlığı’na girmiştir. 1994 yılında Azerbaycan’daki AGİT barışı koruma misyonunun siyasi danışmanı olarak görev yapmış ve 1996’dan 1999’a kadar Hırvatistan’ın Brüksel’deki Avrupa Birliği ve NATO temsilciliklerinde danışman olarak hizmet vermiştir. 2003 yılında, Dışişleri Bakanlığı’nda Çok Taraflı Siyasi İşlerden Sorumlu Bakan Yardımcısı olarak atanmıştır. 2007 yılında, Hırvatistan Sosyal Demokrat Partisi’nin Başkanı seçilmiş ve 2011’de 10. Hırvat Hükümeti’nin Başbakanı olmuştur. 2019-2020 cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılıp, kazanmış, böylece Hırvatistan Cumhuriyeti’nin beşinci Cumhurbaşkanı olmuştur.²¹

Bu arka plan bilgisini ayrıntılı şekilde vererek okuyucularımızın değerli vaktini almamızın esas sebebi, yukarıdaki açıklamaları yapan bir devlet başkanının, hukukçu ve diplomat olmasının yanı sıra, AGİT, NATO ve AB gibi kuruluşlar için de hizmet ettiğini ortaya koymaktır.

Zoran Milanović’in ifadelerindeki hatalar, eksiklikler ve art niyet

Zoran Milanović, yaptığı açıklamalarda ilk olarak, Holokost ile Srebrenitsa soykırımı arasında isabetsiz benzetmeler kurmakta ve karşılaştırmalar yapmaktadır. Bu karşılaştırmayı

17 Hina, “Milanović: Mi u Hrvatskoj ne govorimo da je u Vukovaru bio genocid, imamo neku mjeru”, *index.hr*, 06 Aralık 2021, blm. Hrvatska, <https://www.index.hr/clanak.aspx?id=2323673>.

18 Jasenovac, II. Dünya Savaşı sırasında, işgal altındaki Yugoslavya’da, Bağımsız Hırvatistan Devleti yetkilileri tarafından aynı isimli köyde kurulan toplama ve imha kampıdır.

19 Trkanjec, “Bosniak Leader in Croatia: President’s Srebrenica Statement Crossed a Red Line – EURACTIV.Com”.

20 BIRN internet sayfasına göre, *Balkan Investigative Reporting Network*’un (Tr.: Balkan Araştırmacı Gazetecilik Ağı) bağışçıları arasında *Austrian Development Agency (ADA)*, *The Balkan Trust for Democracy (BTD)*, *The Delegation of the European Union to Montenegro*, *ERSTE Foundation*, *The European Commission (EC)*, *The Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS)*, *Rockefeller Brothers Fund*, *The Dutch Fund for Regional Partnerships/Matra*, *The Swedish International Development Cooperation Agency (Sida)* yer almaktadır, bakınız: *Balkan Insight*, “Donors”, Online News Portal, *Balkan Insight*, 2007, <https://balkaninsight.com/donors/>.

21 Republic of Croatia, “Biography Of Zoran Milanović”, Government, The President of the Republic of Croatia, 2020, <https://www.predsjednik.hr/en/president/>.

yaparken, Holokost'un, İkinci Dünya Savaşı döneminde gerçekleştiğinden, Nazi Almanya'sı yetkililerinin 1946 yılında Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi tarafından mahkûm edildiğinden, soykırım sözleşmesinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında BM'de hazırlandığından ve 1948 yılında BM tarafından kabul edildiğinden bahsetmemektedir. Bir başka ifadeyle, Holokost ve soykırım suçları, ikisi arasındaki hukuki çerçevede mevcut temel farklılıklar nedeniyle, pratikte karşılaştırılmazlar. Böyle bir karşılaştırma yapmak, elma ile armudu karıştırmaktadır.

İkinci olarak Milanoviç, "Vukovar soykırım mıdır?" sorusunu soruyor ve sonra sorusuna "Hırvatistan'da asla soykırım olduğunu söylemiyoruz, çünkü muhtemelen bir kriterimiz var" şeklinde yanıt veriyor. Ancak Milanoviç, Hırvatistan'ın Uluslararası Adalet Divanı'nda Sırbistan'a karşı açtığı soykırım davasına - Vukovar'da işlendiği iddia edilen suçların önemli argüman olarak sunulduğuna - ve davanın kaybedilmiş olmasına atıfta bulunmuyor.

Hatırlanacağı üzere, 2 Temmuz 1999 tarihinde Hırvatistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC) aleyhine, "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"ni ihlal ettiği" gerekçesiyle, başvuruda bulunmuştur. 4 Ocak 2010 tarihinde Sırbistan Cumhuriyeti, karşı iddialar içeren Cevap Dilekçesini sunmuştur. Mahkeme, 3 Mart ila 1 Nisan 2014 tarihleri arasında halka açık duruşmalar düzenlemiş, tanıkları ve tanık bilirkişileri dinlemiş ve 3 Şubat 2015 tarihinde kararını vermiştir. Mahkeme, soykırımda niyet unsurunun (*dolus specialis*) eksik olduğunu tespit etmiş ve dolayısıyla Hırvatistan'ın iddiasını bütünüyle reddetmiştir. Aynı şekilde, soykırımda niyet unsurunun (*dolus specialis*) eksik olduğu gerekçesiyle, Sırbistan'ın karşı iddiasını da bütünüyle reddetmiştir.²² Uluslararası Adalet Divanı-UAD'nın bu kararı, uluslararası yetkili bir mahkeme tarafından soykırımın var olup olmadığının nasıl belirlendiğinin, her bir delilin nasıl ayrıntılı olarak incelendiğinin ve soykırım kararına nasıl ulaşıldığının en önemli örneğidir. Bu bağlamda, soykırım suçuna ilişkin mahkeme kararlarıyla ilgili olarak, basına alenacele yapılacak siyasi açıklamaların hiçbir değeri olmadığını gösteren bir örnektir.

Üçüncü husus, Zoran Milanoviç, hiç düşünmeksizin, soykırım suçunu derecelendirmekte, her soykırımın aynı olmadığını iddia etmekte ve bu tür suçlar için kendi kişisel derecelendirme sistemi çerçevesinde yeni isimler bulunması gerektiğini öne sürmektedir. Bu öneriyi düşünmeden mi, yoksa uzun ve derinlemesine düşünme sonucu mu yaptığını tahmin etmek mümkün değildir. Ancak, bu parlak fikirleri duyunca akla ilk gelen, Lemkin'in soykırım kavramından ilk söz ettiğinde kullandığı "Ulusların Yıkımına Yönelik Yeni Bir Dönem ve Yeni Anlayışlar" söylemidir. Son dönemde bazı AB ülkelerinin Balkanlar konusunda revizyonist görüş ve önerileri gündeme getirdikleri dikkate alınır, Milanoviç'in "parlak" fikirler yaratma kervanına katılma ihtimalini de göz ardı edemeyiz. Bu bağlamda, Slovenya'nın AB dönem başkanlığında, Slovenya Başbakanı'nın Bosna-Hersek'i bölme ve Hırvatistan, Sırbistan, Arnavutluk ve Kosova'nın sınırlarını yeniden çizme planını hatırlamak yeterli olacaktır.²³ Hatırlanacağı üzere, bahis konusu plan şu öneriyi içeriyordu: "Hırvat ulusal sorunu, Bosna-Hersek'teki Hırvat ağırlıklı kantonların Hırvatistan ile birleştirilmesi veya Bosna-Hersek'in Hırvat kısmına (Güney Tirol misali) özel statü verilmesiyle çözülebilir".

22 International Court Of Justice, "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia)" (International Court Of Justice, 03 Şubat 2015), No. 2015/4, <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/118/18448.pdf>.

23 Teoman Ertuğrul Tulun, "Slovenian Document On Dismemberment Of Bosnia-Herzegovina Confirms The Necessity Of Continuing The PIC-OHR-Bonn Powers", *Center For Eurasian Studies Analysis Series* 2021, sy 18 (30 Nisan 2021): 6, <https://doi.org/10.31219/osf.io/xpwhb>, <https://avim.org.tr/en/Analiz/SLOVENIAN-DOCUMENT-ON-DISEMBERMENT-OF-BOSNIA-HERZEGOVINA-CONFIRMS-THE-NECESSITY-OF-CONTINUING-THE-PIC-OHR-BONN-POWERS>.

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

Sonuç

Son dönemde Balkanlar'a ilişkin revizyonist söylemlerde önemli bir artış vardır. Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanoviç'in Srebrenitsa soykırımına dair açıklamaları bu tür söylemlere örnek teşkil etmektedir. Milanoviç'in bu konudaki açıklamaları, soykırım suçunun mevcut hukuki dayanağını ve çerçevesini ciddi şekilde sorgulaması bakımından da dikkate değerdir. Söz konusu açıklamaların, kaçınılmaz bir şekilde hem Balkanlarda hem de uluslararası alanda yankıları olacaktır. Soykırım teriminin sığ siyasi çıkarlar uğruna suiistimal edilmesinin, BM Sözleşmesi'nde yer alan uluslararası barışın, güvenliğin ve istikrarın sürdürülmesine dair ana ilkelere mutlak bir zarar vereceği belirtilmelidir.²⁴ Yukarıda bahsedildiği üzere, son dönemde hem NATO hem de AB üyesi olan Slovenya ve Hırvatistan gibi ülkelerden Balkanlar açısından revizyonist söylemlerin gelmesi dikkat çekicidir. Bu ülkelerin, Balkanlarda güvenliğin ve istikrarın güçlendirilmesinde rol oynamak yerine, güvenliği ve istikrarı bozan bir rol üstlenmeleri hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bu etkili uluslararası ve devletler üstü kuruluşlara üye ülkelerden, doğal olarak, Balkanlarda güvenliğin ve istikrarın sağlanması ve sürdürülmesinde çok daha dikkatli olmaları beklenmektedir. Bölgede bir yangın tehlikesi mevcut ise, bölgeye yanıcı maddeler atmak yerine, yangın tehlikesini önlemeye çalışmak gerekmektedir. AVİM olarak, bunun tersi nitelikteki söylem ve politikaların NATO ve AB nezdinde kabul görmeyeceğini ümit etmekteyiz.

24 Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, "No: 410, 9 December 2021, Press Release Regarding the International Day of Commemoration and Dignity of the Victims of the Crime of Genocide and of the Prevention of This Crime".

Kaynakça:

- Balkan Insight. “Donors.” Online News Portal. Balkan Insight, 2007.
<https://balkaninsight.com/donors/>.
- Cooper, J. *Raphael Lemkin and the Struggle for the Genocide Convention*. 2008th edition. Basingstoke England ; New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- “Croatian President Condemned for Downplaying Srebrenica Genocide.” *TRT World*, December 7, 2021, sec. News/Magazine. <https://www.trtworld.com/magazine/croatian-president-condemned-for-downplaying-srebrenica-genocide-52403>.
- Hina. “Milanović: Mi u Hrvatskoj ne govorimo da je u Vukovaru bio genocid, imamo neku mjeru.” *index.hr*, December 6, 2021, sec. Hrvatska.
<https://www.index.hr/clanak.aspx?id=2323673>.
- International Court Of Justice. “Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia).” International Court Of Justice, February 3, 2015. No. 2015/4. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/118/18448.pdf>.
- Lemkin, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*. 2nd edition. Clark, N.J: The Lawbook Exchange, Ltd., 2008.
- Milekic, Sven. “Shooting from the Hip, Croatian President Makes Play for New Base.” *Balkan Insight*. December 9, 2021, sec. Opinion. <https://balkaninsight.com/2021/12/09/shooting-from-the-hip-croatian-president-makes-play-for-new-base/>.
- Öztürk, Mustafa Talha. “Croatian President Makes Controversial Statements on Srebrenica Genocide.” *Anadolu News Agency*. December 9, 2021, sec. Europe.
<https://www.aa.com.tr/en/europe/croatian-president-makes-controversial-statements-on-srebrenica-genocide/2442617>.
- Power, Samantha. *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. New York: HarperCollins, 2007.
- Republic of Croatia. “Biography Of Zoran Milanović.” Government. The President President of the Republic of Croatia, 2020. <https://www.predsjednik.hr/en/president/>.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. “No: 410, 9 December 2021, Press Release Regarding the International Day of Commemoration and Dignity of the Victims of the Crime of Genocide and of the Prevention of This Crime.” Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, December 9, 2021. Press Release No: 410. https://www.mfa.gov.tr/no_-410_-soykirim-sucu-magdurularini-anma-ve-onurlandirma-ve-bu-sucun-onlenmesi-uluslararasi-gun-u-hk.en.mfa.
- Trkanjec, Zeljko. “Bosniak Leader in Croatia: President’s Srebrenica Statement Crossed a Red Line – EURACTIV.Com.” *Euractiv*, December 6, 2021, sec. The Capitals.
https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bosniak-leader-in-croatia-presidents-srebrenica-statement-crossed-a-red-line/.

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER

Tulun, Teoman Ertuğrul. “Slovenian Document On Dismemberment Of Bosnia-Herzegovina Confirms The Necessity Of Continuing The PIC-OHR-Bonn Powers.” *Center For Eurasian Studies Analysis Series* 2021, no. 18 (April 30, 2021): 6.

<https://doi.org/10.31219/osf.io/xpwhb> ,

<https://avim.org.tr/en/Analiz/SLOVENIAN-DOCUMENT-ON-DISMEMBERMENT-OF-BOSNIA-HERZEGOVINA-CONFIRMS-THE-NECESSITY-OF-CONTINUING-THE-PIC-OHR-BONN-POWERS>.

UN General Assembly. “The Crime of Genocide.” UN General Assembly, December 11, 1946. A/RES/96. <https://www.refworld.org/docid/3b00f09753.html>.

United Nations. “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.” UN General Assembly, December 9, 1948. <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ac0.html>.

———. “Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide : Chapter IV Human Rights.” United Nation, December 9, 1948. 12 January 1951, No. 1021. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&clang=_en.

———. “United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Legal Framework, The Genocide Convention.” United Nations, December 9, 1948. A/RES/3/260. <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>.

 avrasyaincelemelerimerkezi

 @avimorgtr
@avimorgtrEN

 avimorgtr

 avimorgtr

İletişim / Contacts

Süleyman Nazif Sokak No:12/B Daire: 2-3-4

06550 Çankaya - ANKARA/TURKEY

Tel: +90 (312) 438 50 24 • Fax: +90 (312) 438 50 26

E-mail: info@avim.org.tr

www.avim.org.tr

BALKANLAR'DA SOYKIRIM KAVRAMININ HUKUKİ TANIMININ VE İÇERİĞİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN YERSİZ VE YOZLAŞTIRICI GİRİŞİMLER